

Отримано: 23 листопада 2019 р.

Прорецензовано: 04 грудня 2019 р.

Прийнято до друку: 09 грудня 2019 р.

e-mail: акугу@i.ua

DOI: 10.25264/2311-5149-2019-15(43)-104-107

Кириченко А. В. Особливості страхування життя населення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2019. № 15(43). С. 104–107.

УДК: 368.911

JEL-класифікація: G22, I38

Кириченко Анастасія Володимирівна,*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності
Національний університет біоресурсів і природокористування України***ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ**

У статті обґрунтовано важливість страхування життя та визначено його місце в системі соціального захисту населення. Проаналізовано наявні наукові та законодавчі визначення поняття страхування життя та запропоновано власне. Визначено та охарактеризовано основні особливості страхування життя та його складові. Зроблено висновок, що страхування життя є важливим елементом соціального захисту населення, який має свої особливості порівнюючи з іншими видами страхування, а саме: не лише мінімізація страхових ризиків, а ще й заощадження та примноження коштів; страховим випадком може бути подія без ознак шкоди для застрахованої особи; страхова подія має статися обов'язково; страховик у будь-якому випадку здійснить виплату застрахованій особі у випадку дожиття до обумовленого віку або ж у разі закінчення дії договору, або ж третій особі за умови смерті застрахованої особи.

Ключові слова: страховий захист, система, особливості, особисте страхування, страхування життя.

Кириченко Анастасія Владимировна,*кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры организации предпринимательства и биржевой деятельности
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины***ОСОБЕННОСТИ СТРАХОВАНИЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ**

В статье обосновано важность страхования жизни и определено его место в системе социальной защиты населения. Проанализированы существующие научные и законодательные определения понятия «страхование жизни» и предложено собственное. Определены и охарактеризованы основные особенности страхования жизни и его составляющие. Сделан вывод, что страхование жизни является важным элементом социальной защиты населения, имеет свои особенности по сравнению с другими видами страхования, а саме: не только минимизация страховых рисков, но и сбережения и примножения средств; страховым случаем может быть событие без признаков вреда для застрахованного лица; страховое событие должно произойти обязательно; страховщик в любом случае осуществит выплату застрахованному лицу в случае дожития до обусловленного возраста или при окончании действия договора, или третьему лицу в случае смерти застрахованного лица.

Ключевые слова: страховая защита, система, особенности, личное страхование, страхування життя.

Anastasiia Kyrychenko,*PhD, Associate Professor, Associate Professor at the Department of the organization entrepreneurship and exchange activity
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine***PECULIARITIES OF POPULATION LIFE INSURANCE**

The economic and social needs of society in many developed countries are being met by a financial instrument such as life insurance. Life insurance is an important element of social protection that solves state social problems and invests financial resources in the development of the state's economy. It helps to get financial protection for the insured person in case of unexpected events, to secure the elderly people, to get education for the accumulated funds or to start own business, etc. Life insurance companies involved on insurance markets invest in the economy thereby supporting and developing the state's economy. Today, life insurance is the most promising development for all types of insurance worldwide. The purpose of the article is to reveal the essence of the concept of life insurance, its features and components, as well as to determine the place of life insurance in the system of social protection of the population. To achieve this goal, the author used such methods and techniques as analysis and synthesis, establishing causal relationships of the processes and phenomena development, tabular and graphical methods. The author substantiates the importance of life insurance and determines its place in the system of social protection of the population. The main features of life insurance and its components have been identified and characterized. Existing scientific and legislative definitions of the "life insurance" concept have been analyzed. It is concluded that life insurance as an important element of social protection of the population has its peculiarities in comparison with other types of insurance, and therefore: not only minimizes insurance risks, but also savings and multiplication of funds; an insurance event may be an event without signs of harm to the insured person; an insurance event must be required; in any case, the insurer will make the payment to the insured person in the event of surviving to the stipulated age or at the end of the contract, or to a third party in the event of the death of the insured person.

Key words: insurance protection, system, features, personal insurance, life insurance.

Постановка проблеми. Рівень життя та добробут громадян будь-якої держави є найважливішим критерієм розвитку національної економіки. У розвинених державах світу забезпечити соціальну захищеність та впевненість у завтрашньому дні допомагає страхування життя. Цей вид особистого страхування зменшує негативні наслідки у випадку втрати доходу, який спричинений втратою працездатності застрахованої особи або смерті такої особи, яка була годувальником сім'ї, а також слугує накопиченням коштів на безбідну старість. Крім вищеперерахованого, цей вид страхування є надважливим інвестиційним інструментом, який успішно функціонує в усіх розвинених державах. Усе це дає підстави стверджувати, що розвиток вітчизняного страхування життя має важливе значення як для українських громадян, так і для української держави, а це потребує теоретичного обґрунтування поняття страхування життя, визначення його особливостей та місця в системі соціального захисту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження страхування життя зробили такі науковці: В. Д. Базилевич [7], О. М. Залетов [1], С. С. Осадець [8], О. А. Сич та Н. Р. Вольська [5], Т. І. Стецюк [6], О. І. Фарат [9] та ін. Проте недостатньо досліджено місце страхування життя в системі соціального захисту населення та його особливості.

Мета і завдання дослідження. Мета статті полягає у розкритті сутності поняття страхування життя, визначення місця страхування життя в системі соціального захисту населення, його складових та особливостей.

Виклад основного матеріалу. Економічні та соціальні потреби суспільства в багатьох розвинених державах світу задовольняються за допомогою такого фінансового інструмента як страхування життя. Страхування життя є важливим елементом соціального захисту, яке вирішує державні соціальні проблеми та інвестує фінансові ресурси в розвиток економіки держави. Воно допомагає отримати фінансовий захист застрахованій особі у разі настання непередбачуваних подій, забезпечити свою старість, отримати освіту за накопичені кошти або ж відкрити власну справу тощо. Компанії зі страхування життя інвестують залучені у страхувальників кошти в економіку, чим підтримують і розвивають економіку держави. Сьогодні в усьому світі саме страхування життя є найперспективнішим для розвитку з усіх видів страхування.

Страхування життя, як зазначалося вище, є важливим елементом соціального захисту населення та займає в ньому **вагоме місце** (рис. 1).

Рис. 1. Місце страхування життя в системі соціального захисту населення

Джерело: розробка автора (доповнено за [2, с. 13]).

Страховання життя буває трьох основних видів: страхування на випадок смерті, страхування на випадок дожиття і змішане страхування життя. Одним із видів страхування життя є страхування на випадок смерті. Страховим випадком є смерть застрахованої особи до закінчення дії договору страхування. Наступним видом є страхування на випадок дожиття застрахованої особи до закінчення дії договору та/або досягнення обумовленого віку. Страхові послуги на дожиття поділяють на дві групи: страхування капіталу (одна виплата в повному обсязі) та страхування рент (ануїтетів, пенсій), тобто регулярні періодичні виплати. Змішане страхування життя містить два і більше видів: дожиття, втрата застрахованим здоров'я внаслідок нещасного випадку та смерть застрахованого.

Для теоретичного обґрунтування поняття страхування життя ми дослідили основні визначення цього поняття, що запропоновані на законодавчому рівні та в науковій літературі. Трактують страхування життя, що існують, відрізняються за змістом та обсягом.

Так, Закон України “Про страхування” подає таке визначення: “страхування життя – вид особистого страхування, який передбачає обов’язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку” [3]. Визначення не повною мірою розкриває сутність поняття, тому що в ньому не йдеться про отримання коштів застрахованою особою у разі втрати працездатності. Більш ґрунтовно, уже згадуючи втрату працездатності і пенсійне забезпечення, визначалося досліджуване поняття в розпорядженні Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України “Про затвердження характеристики та класифікаційних ознак видів добровільного страхування”: “страхування життя – вид страхування, за яким предметом договору страхування є майнові інтереси, що не суперечать закону, пов’язані з життям, здоров’ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням застрахованої особи” [4].

Проаналізуємо визначення досліджуваного поняття в науковій літературі. В. Д. Базилевич подає таке трактування: “страхування життя у класичному розумінні передбачає захист майнових інтересів на випадок смерті застрахованого” [7]. Не можемо погодитись із запропонованим визначенням, тому що воно характеризує лише один із видів страхування життя – страхування на випадок смерті, лишаючи поза увагою інші види. У своєму визначенні С. С. Осадець згадує два види страхування життя, додаючи до страхування на випадок смерті, ще й страхування на випадок дожиття: “страхування життя передбачає відповідальність страхової компанії в разі смерті страхувальника (застрахованого) під час дії договору страхування або дожиття до певного обумовленого в договорі строку” [8]. Не згадуючи видів страхування життя, наводить своє визначення О. М. Залетов, називаючи його в своєму дослідженні “убезпечення життя”: “убезпечення життя – діяльність страховика, яка направлена на матеріальне забезпечення у формі одноразової або періодично виплачуваної страхової суми певній фізичній особі (убезпеченому) або її вигодонабувачу за рахунок сплати (одноразово або періодично) страхових внесків та доходу від управління страховиком коштами страхових резервів” [1]. Ми погоджуємося з цим визначенням, зокрема з тим, що в разі страхування життя здійснюються одноразові або періодичні виплати і виплачують їх застрахованій особі або ж вигодонабувачу, але, на нашу думку, для кращого розуміння визначення доречно б було описати, у яких саме випадках здійснюються ці виплати. Більш точно розкриває суть досліджуваного поняття О. І. Фарат: “страхування життя – економічні відносини між надавачами і споживачами страхових послуг, у процесі реалізації яких в обмін на страхові премії останні отримують захист від фінансових наслідків настання одного або обох основних ризиків життя, а також, якщо це передбачено договором страхування, додаткового ризику життя” [9]. Проте, на нашу думку, для кращого усвідомлення призначення страхування життя доречно було б конкретизувати, що автор розуміє під “основними ризиками життя” та під “додатковим ризиком життя”.

Кращому розумінню сутності поняття “страхування життя” сприятиме аналіз його функцій. Науковці виокремлюють загальні функції страхування життя, які є характерними для всіх галузей страхування (ризикову, створення і використання страхових резервів, превентивну, інвестиційну) та спеціальні функції, притаманні лише для страхування життя (заощадження, кредитну).

Ризикова функція проявляється через передачу страхувальником страховій компанії за певну плату матеріальної відповідальності за наслідки ризику смерті застрахованої особи або втрати працездатності такою особою. Функція створення та використання страхових резервів полягає у формуванні страховими компаніями зі страхування життя страхових фондів для їх перерозподілу в майбутньому на користь осіб, що постраждали внаслідок страхових випадків. Превентивна, або ж запобіжна функція забезпечує зниження страхового ризику за рахунок обмеження в договорі щодо виплат у разі самогубства, а також за страхових випадків, які відбулися в стані алкогольного, наркотичного та токсичного сп’яніння. Інвестиційна функція реалізується шляхом інвестування сформованих страхових резервів в економіку держави.

Функція заощадження полягає в тому, що компанії зі страхування життя зберігають та повертають кошти застрахованих осіб. Кредитна функція проявляється через те, що страхова компанія з коштів сформованих страхових резервів здійснює кредитування страхувальників у межах викупної суми за договором страхування життя [1; 5–9].

Страхування життя є важливим елементом соціального захисту населення і має свої особливості, що відокремлює його від інших видів страхування, оскільки допомагає застрахованій особі не лише мінімізувати страхові ризики, а ще й заощадити та примножити власні кошти. Крім цього, важливою особливістю страхування життя є те, що страховим випадком може бути подія без ознак шкоди для застрахованої особи, тобто це суперечить всім визначенням страхового випадку. Варто згадати про таку особливість страхування життя – страхова подія має статися обов’язково (закінчення строку дії договору страхування життя). І це також не відповідає уявленням про страхову подію, яка повинна мати ознаки випадковості та ймовірності. Ще однією особливістю є те, що страховик в будь-якому випадку здійснить виплату застрахованій особі у разі дожиття до обумовленого віку або ж по закінченню дії договору чи третій особі у разі смерті застрахованої особи. Тобто застрахована особа має гарантію отримання коштів і страхування життя – єдиний з усіх видів страхування, який може це гарантувати.

Із перерахованих вище особливостей страхування життя можна зробити висновок щодо його беззаперечних переваг. Серед них доречно виділити такі: можливість отримання пенсії, яка буде додатковою до солідарної пенсії; страховий платіж в страхуванні життя в декілька разів менший ніж виплата, яку отримує застрахована особа; застрахована особа або вигодонабувач гарантовано отримує виплату страхової суми; у разі страхування життя є можливість отримання податкової знижки для застрахованої особи.

Проаналізувавши особливості страхування життя, законодавчі та наукові визначення поняття “страхування життя”, функції, які воно виконує, пропонуємо власне визначення: «страхування життя – вид особистого страхування, який забезпечує одноразові або періодичні фінансові виплати застрахованій особі у разі закінчення дії договору, досягнення обумовленого віку або смерті, а також у разі хвороби або нещасного випадку, що призвели до врати працездатності, відповідно до умов договору».

Висновки. Страхування життя є важливим елементом захисту населення від настання несприятливих та непередбачуваних подій. Воно сприяє формуванню додаткових фінансових доходів застрахованої особи. Важливість страхування життя проявляється не лише на рівні конкретного користувача послуги, а й має суспільне та загальнодержавне значення. Це пояснюється тим, що сформовані компаніями зі страхування життя страхові резерви є важливим джерелом зростання економіки держави, відтак набувають форми інвестиційних ресурсів. Тобто страхування життя забезпечує економіку інвестиційними коштами на довготерміновий період, а застрахованих осіб і страхові компанії – додатковими доходами. Крім цього, як важливий елемент соціального захисту населення страхування життя є своєрідним інструментом зменшення навантаження на державний бюджет.

Аналізований вид страхування має такі особливості: не лише мінімізація страхових ризиків, а ще й заощадження та примноження коштів; страховим випадком може бути подія без ознак шкоди для застрахованої особи; страхова подія має статися обов’язково; страховик гарантовано здійснює виплату застрахованій особі або вигодонабувачу відповідно до умов договору.

Література:

1. Залетов О. М. Державне регулювання ринку страхування життя в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2007. 213 с.
2. Кириченко А. В. Розвиток соціального страхування в Україні : монографія. Київ : ЦП “КОМПРИНТ”, 2017. 197 с.
3. Про страхування : Закон України від 7 бер. 1996 р. № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 23.11.2019).
4. Про затвердження характеристики та класифікаційних ознак видів добровільного страхування : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 9 лип. 2010 р. № 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1119-10#n17> (дата звернення: 23.11.2019).
5. Сич О. А., Вольська Н. Р. Сутність страхування життя та його доцільність. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6120> (дата звернення: 23.11.2019).
6. Стецюк Т. І. Сутність страхування життя: значення, функції, ризики. *Наука й економіка*. 2015. № 1. С. 154–160.
7. Страхування : підручник / [В. Д. Базилевич, О. Ф. Філонюк, К. С. Базилевич та ін.]. Київ : Знання, 2008. 1019 с.
8. Страхування : підручник / Осадець С. С. та ін. Київ, 2002. 599 с.
9. Фарат О. І. Розвиток ринку страхування життя в Україні в умовах євроінтеграції : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Львів, 2009. 238 с.